

Művelődéspolitikánk aktuális kérdései

Aczél György: Eszménk erejével

A múlt év őszen, a Kossuth Kiadónál megjelent könyv: válogatás. Előadásokat, cikkeket, beszédeket, interjúkat fog össze, amelyek elhangzásuk, megjelenésük idején a kulturális élet fő kérdéseiben jelentettek állásfoglalást, orientálást, képviselték a párt kulturális politikájának törekvéseit. S éppen azért, mert nem hagyományos értelemben vett esszégyűjtemény írásom tárgya, a szorosán vett értékelés, a kritika, vagy recenzió sem feladata a jelen írásnak, kulturális életünk egésze fedezete a kötet anyagának.

„... A tudat formálása nem rohammunka, hanem nap mint nap újra kezdődő küzdelem, amelyben a forradalmian nagy eredmények csak a módszeres munka szorony sikereiből tevődnek össze — írja a kötet egyik beszédében. A gondolkodó kultúralt közösségi emberért” című felszólalásában Aczél György. E megállapítás a kötet mottója is lehetne, hiszen a válogatás, a megjelenés célja is e gondolatban fogalmazódik meg: hozzájárulni valamilyen formában a szocialista tudat alakításához, segíteni azokat, akik a napi hivatásszerű vagy társadalmi tevékenységükben e bonyolult, nehezen mérhető munkából részt vállalnak.

A szocialista közgondolkodás, a tudatformálás társadalomépítő munkánk egyik jelentős feladata. Erről szólt a párt X. kongresszusán sok felszólaló, s ezt hangsúlyozta előbb idézett beszédében Aczél György is: „Nekünk arra kell törekednünk, hogy az emberek mind nagyobb része váljék nemcsak munkájában, hanem gondolkodásában, egész életmódjában szocialistává, ez társadalmunk további fejlődésének, jövőnk építésének objektív feltétele, szükséglete.”

E társadalmi igény alapján a kulturális, ideológiai élet, a művészet, a közművelődés, a tudományos élet, az ifjúságpolitika, a nevelésügy kérdéseit, aktuális gondjait és e területek irányításának — szervezésének alapelveit fogja össze a válogatás, néhol szorosabban tapadva az aktualitás követelményéhez, másutt elvi formában fogalmazva a kultúra és társadalom összefüggéseinek alaptörvényeit.

A kötet leggazdagabb fejezete a művelődéspolitikai általános kérdéseivel foglalkozó rész. E fejezetben az általános filozófiai — politikai tétel alapján, amely szerint a művelődéspolitikai a párt politikájának sajátos és szerves része, fejti ki az egyes fejezetrészek a művészet, az ideológia általános és aktuális feladatait, jellemző tendenciáit, fejlődésük perspektíváit. A szocialista kultúrpolitika szabadságának és demokratizmusának értelmezése kapcsán olvashatjuk:

„Nyilvánvaló, hogy népünk öntudatának, önismeretének, esztétikai ízlésének emelése és a kulturális világversenyben csak hatóképes, magasszínvonalú szocialista művészet érhet el eredményeket. . . . A szabadság és felelősség egységének, elválaszthatatlanságának tudatosítása a művészekben, az alkotóműhelyekben, a közvélemény szocialista formálásának és a kultúra közvélemény által való alakításának dialektikus folyamata egyik jellemzője a szocialista kultúra demokratizmusának.”

Kulturális életünk demokratizmusa, miként ezt a pártosság korszerű értelmezése kapcsán részletesebben is elolvashatjuk, a szabadság és felelősség szocialista tartalmú egységén alapul. Különösen fontos az egység mindkét elemének hangsúlyozása akkor, amikor a politikai rendszerek békés egymás mellett élésével egyidejűleg az ideológiai osztályharc fontossága megnövekedett.

A könyv egyes fejezeit elolvastva, vagy egész szellemére gondolva, különösen elgondolkodtató: hányféle formában, hány „csataterén” kell ezt a harcot megvívni. Ha a kispolgári életfelfogás elburjánzásának sok-sok megnyilvánulása, jellegére gondolunk, ha kiadáspolitikánk szaporodó tévedéseit idézzük fel magunkban, ha a televízió műsorpolitikájának nem egy fogyatékoságát tekintjük, akkor a fenti idézet jelentőségét hatványozottan érzékeljük. A szabadság és felelősség egysége művelődéspolitikánk demokratizmusának alapja — alkotói szabadságról csak alkotói felelősséggel szólhatunk.

Kulturális-ideológiai életünk lényege a demokratikus közszellem, mely társadalmi-politikai életünk minden területén egyre határozottabban, egyre nyittabban, őszintébb légkörben bontakozik ki. Jele ennek a töretlen ívű fejlődésnek a vitakévd felélenkülése, az eszmecsere sokasodása, amely természetesen együtt jár a vitatható nézetek, a vitatható gondolatok napvilágra kerülésével. Az élet realitásából indul ki a párt politikája, amikor a vitatható nézeteket vitákban, s nem másféle esz-közökkel győzi le. A marxista társadalompolitika lényege az a gyakorlat, hogy részint nem személyekkel, hanem nézetekkel folyik a vita, részint állandó a törekvés a téves és az ellenséges nézetek közötti különbségtételre.

A kötet első részében négy jelentős vitakérdésről esik szó. A kontinuitás — diszkontinuitás címszó alatt ismert vitában Aczél György polemikus megjegyzései egy általános ideológiai problémához szólnak egy irodalompolitikai kérdés kapcsán. Lukács György Szolzenyicinnel s a mai irodalom feladataival kapcsolatos interjújára válaszul jegyzi meg, hogy az irodalommal a művészetnek valóban kötelessége a múlt hibáiról, a személyi kultusz torzulásairól beszélni, de „lehetlen az előző korszakról, s az akkor jelentkezett torzulásokról igazi regényt írni, szocialista regényt írni a kor egészének, a jelen emberének, törekvései és konfliktusainak — amelyek már nem magyarázhatók meg pusztán a személyi kultuszról — mély megértése nélkül.”

A nemzeti kérdés aktuális értelmezése után különösen tanulságos harmadik vitatéma, amely a kispolgáriságot érinti, s annak szellemi művészi konzekvenciáit, morális, politikai problémáit elemzi, s amely nyilván különösen hasznosítható kiadáspolitikánk nem egy vezetője számára:

„A dekadencia társadalmi, kulturális lélektani tünetei között szokták emlegetni a meghasonlottságot, közönyt, világfájdalmat, a kallódó egzisztenciákkal való belső azonosulást, testi és lelki betegségek iránt kóros fogékonyságokat. Hogy ezek a jelenségek szélesen elterjednek a mai polgári irodalomban, annak többek között egyik oka a történelmi funkcióvesztés. Emberek, társadalmi rétegek nem érzik feladatukat, nem látják helyüket és szerepüket. Mi különbséget teszünk aközött, ha egy ember vagy csoport átmenetileg ilyen helyzetbe kerül, és aközött, ha egyesek időleges hangulatból világnézetet vagy divatot csinálnak.”

Külön fejezet szól az új gazdasági mechanizmus és a kultúra kapcsolatáról — elsősorban az alapelvek megfogalmazására vállalkozva, hangsúlyozza éppen a lenini kulturális forradalom sikeres megvívásának követelményeiből kiindulva az állam, a proletárdiktatúra feladatait, s azt az alapvető szempontot, amely a kulturális javak megteremtésekor, terjesztésekor az anyagi — gazdasági szempontokat csak közvetetten tekintí meghatározónak.

Egyetlen kérdéskört foglal magában a kötet második fejezete, amely a tudománypolitika értelmezését, gyakorlati megvalósításához fontos elvi útmutatást segít kialakítani. A fő gondolat, amelyben akár az Akadémia reformjával, akár a kutatóbázisok fejlesztésével kapcsolatos fejtegetésekről van szó, visszatér: a tudományos technikai forradalom jelentőségének hangsúlyozása, s a szocialista társadalom felépítésében nélkülözhetetlen gyors ütemű tudományos fejlődés igénye.

„A szocialista és kommunista társadalom felépítése csak a tudomány széleskörű felhasználásával kialakított magas szintű termelőerőkkel, a társadalmi fejlődés tudományosan feltárt törvényszerűségeinek figyelembevételével, a tudományos szocializmus elmélete alapján lehetséges.”

A tudománypolitikai irányelvek értelmezése, mely a fejezet központi gondolatát alkotja, szellemi életünk szinte minden ágát érinti. Mégis a sok, közel azonos súlyú kérdésfelvetés közül egynek a kiemelése, hangsúlyozása különösen indokolt: a társadalomtudományok növekvő jelentőségének kiemelése az ideológiai osztályharc növekvő

vő jelentőségére való tekintettel. E gondolkörön belül is különösen fontos a marxizmus pluralista felfogásának elutasítása.

Ideológiai életünk, a tudományos élet vitái, s a nemzetközi ideológiai — politikai élet eseményei nyomán kialakult felfogás, mely a kulturális élet szabadságát az ideológiai álláspontok szabadságaként értelmezi, a marxizmus olyan mérvű feloldását eredményezi, amely csak módszerként ismeri el a marxizmus primátusát.

A társadalomtudományokban különösen fontos az egységes marxista felfogás kialakítása, amely nem reked meg a terminológia egységének szintjén, hanem a szemlélet és módszer egységét is megvalósítja — természetesen figyelembe véve az egyes szaktudományok speciális követelményeit, módszertani problémáit.

A tudományos kutatás társadalmi hasznossága, a tudomány szabadsága, a politika és a tudomány kapcsolatainak vizsgálata, a nemzetközi munkamegosztás aktuális kérdései — mind olyan részei e fejezetnek, amely alaposabb ismertetést, elemzést igényelnek, országos és helyi szinteken egyaránt, s az egyes szaktudományok területén is. Az elemzések kimunkálásának módszere — a fejezet egyik legfontosabb tanulságainak egyike ez: a dialektika következetes alkalmazása minden területen, a szellemi, a társadalmi élet minden területén.

„A tudomány és tudománypolitika kapcsolatát a mi viszonyaink között meghatározza az a körülmény, hogy a politikai irányítás nem nélkülözheti a tudományos előkészítést. Ugyanakkor a tudományos munka, kiváltképp a társadalomtudományi munka, nem nélkülözheti azokat az ismereteket és helyzetértékeléseket, amelyek a párt munkájának hazai és nemzetközi tapasztalataiból adódnak. . .”

A kötet harmadik része, sokszínűbb témaválasztása folytán nehezebben foglalható össze, bármiféle kiemelés a felvetett problémák közül önkényesnek tűnhet. Vállalva ezt a szeparáló módszert, illetve következményeit, az ifjúságpolitika két kérdését emelem ki, pontosabban annak két kérdéskörét érintem. Ki most nálunk a forradalmár? — teszi fel egyik fejezetcímében Aczél György a nagyon aktuális kérdést.

A változó történelmi feltételek között kialakított különböző felfogások ismertetése után fogalmazza meg a ma forradalmának eszményét napjaink társadalmi körülményei között:

„Azt mondják, hogy a fiatalok egy részét azért nem vonzzák eléggé napjaink feladatai, mert azok túl könnyűek, nem kívánnak egész embert. De vajon az önzéssel, a bürokratizmussal való küzdelem könnyebb a korábbi harcnál? Ez is nagy társadalmi harc, életformák és elvek harca!”

A szocialista közgondolkodás széleskörű elterjesztéséért vívott harc, mint az ifjúság forradalmi harcának tartalma vonzó perspektíva, bár az ifjúság egyes rétegei és korosztályai más és más formában vehetnek részt ebben a harcban, s lehetőségeik folytán elsősorban gondolkodásuk, életmódjuk alakításában, tehát felkészülésükben jelentkeznek e forradalmi harc elemei. Az ifjúság bázisa ennek a harcnak, s főként jövőendő serege a megújuló küzdelemnek. Bonyolult és nagy feladat ez, mely az ifjúság előtt áll hiszen kevésbé látványos, kevésbé konkrét tetteket kívánó küzdelem, alakuló, változó társadalmi közegben, az életformák, életelvek átrendeződésének időszakában, nem függetlenül a társadalmi környezet napi hatásaitól, az ifjúság napi tapasztalataitól. Újfajta forradalmiság követelményével találkozik tehát ifjúságunk — s újfajta nevelési eszmények alapján kell felkészíteni forradalmi-társadalmi feladatai elvégzésére, új módszerekkel, a nevelési célokkal adekvát módszerekkel.

„A szocialista ember kialakítása minden felelősen gondolkodó ember gondja legyen, dolgozzék a társadalom bármely területén. Kétségtelen azonban, hogy azt a módszeres, megalapozó munkát, amely az iskolára és az ifjúsági szervezetre, a közvetlenül nevelő szervekre vár, nem végezheti el helyettük senki.”

A kötet címe: Eszménk erejével. Elveket, feladatokat, perspektívákat fogalmaz meg, amelyeknek értékét, jelentőségét a gyakorlati munka a társadalmi közösség által végzett munka adja meg. Az eszme, melynek ereje átforgalmazza a világot, a mi világunkat, a marxizmus is „csak” a gyakorlattal együtt válik világformáló erővé. A gyakorlattal, amelyet a párt vezetésével népünk egésze végez.

Kiss Aurél